

De politie en het jaar 2015

Vina Wijkhuijs,
senior onderzoeker
Lectoraat Crisisbe-
heersing (IFV)
Menno van Duin,
lector Crisisbeheer-
sing (IFV).

In de aanloop naar het nieuwe jaar een terugblik op een markante recente periode. Wat waren de prominente gebeurtenissen voor de politie in 2015? En hoe zijn, met inmiddels iets van afstand, die voorvallen en de rol van de politie daarin te duiden?

Eind november verscheen ons vierde jaarboek in de reeks *Lessen uit crises en mini-crises*. In deze editie worden veertien bijzondere gebeurtenissen uit 2015 belicht. Er komen allerlei situaties aan bod. Van het kraanongeval in Alphen aan den Rijn, de wateroverlast bij het VUmc tot de gijzelingsactie van Tarik Z. bij de NOS.

In een aantal casus heeft de politie een prominente rol. Zo is een van de hoofdstukken gewijd aan de rellen die in de zomer van 2015 plaatsvonden in Den Haag naar aanleiding van het overlijden van de Arubaan Mitch Henriquez. Een ander hoofdstuk gaat in op de bedreigingen jegens supermarktketen Jumbo, waarbij de politie bewust de samenwerking met het publiek opzocht. En zo is de politie bij nog een aantal voorvallen (soms zijdelings) betrokken. Telkens staat de vraag centraal welke lessen uit de casus te trekken zijn. In dit artikel maken wij, voor wat betreft de politieke thema's, de balans op.

Strubbelingen bij de reorganisatie

De komst van de Nationale Politie werd door minister Opstelten steevast gepresenteerd als panacee voor alle problemen waarmee de politie al jaren te kampen had: een achterstand op ICT-terrein, een laag ophelderingspercentage van misdrijven, misstanden bij aanbestedingen en zo verder. Met de vorming van één politieorganisatie zouden samenwerkingsproblemen tussen de vijftientig 'koninkrijksjes' verdwijnen en zou een veel efficiëntere en ook effectievere organisatie worden neergezet. Ook zou de

reorganisatie een aanzienlijke bezuiniging (van structureel 230 miljoen euro) opleveren.

Inmiddels weten wij beter. De reorganisatie die in 2015 zou zijn afgerond, duurt niet alleen twee keer zo lang, maar valt ook zeker twee keer zo duur uit. De vraag die Lex Cachet in *Lessen...* stelt is of het (i.c. de invoering van de Nationale Politie) eigenlijk wel goed had kunnen gaan. Had überhaupt aan de gestelde verwachtingen kunnen worden voldaan? De tijd die de politieorganisatie werd gegund om een ware cultuurverandering te ondergaan, was maar kort. Was daarmee niet sprake van een *'impossible job'*?

Hoewel er tijdens het wetgevingsproces opvallend weinig bedenkingen waren ('politiek optimisme'), ontspoon zich in de loop van 2014 en 2015 een chronische crisis rond de Nationale Politie. Minister Opstelten en korpschef Bouman, bij wie het woord 'doorpakken' vóór in de mond lag, werden meer en meer de brekebenen. De eerste trad in maart 2015 af; de ander kondigde een half jaar later zijn vertrek per 1 februari 2016 aan. Maar daarmee kwam aan de roerige periode voor de politieorganisatie nog geen einde.

Ontwikkelingen in 2015

De chronische crisis rond de Nationale Politie kwam in de loop van 2015 tot uiting. Er deden zich strubbelingen voor op diverse fronten. De robuuste basisteams kwamen maar traag van de grond, ICT-problemen bleven bestaan en er was veel onduidelijkheid over het nieuwe functiehuis. De herplaatsing van personeel bezorgde vrijwel alle betrokkenen kopzorgen. Toch moesten tijdens de reorganisatie de reguliere taken natuurlijk gewoon doorgaan (noodhulp, ordehandhaving, opsporing en verder).

Daarnaast werden in 2015 de nodige extra inspanningen van de politie gevraagd. Dat twee etappes van de Tour de France in Nederland verreden werden, betekende bijvoorbeeld dat wederom (na de Nuclear Security Summit een jaar eerder) een groot evenement moest worden voorbereid. Ook vroeg – met de aanslagen in Parijs en de gijzelingsactie bij de NOS – de dreiging van terrorisme opnieuw de aandacht. En dan was er ook nog de enorme vluchtelingenstroom.

Ook stond 2015 in het teken van de landelijke politiestakingen in het kader van de nieuwe cao en – alsof dat

» **De chronische crisis rond de NP kwam in de loop van 2015 tot uiting**

allemaal nog niet genoeg was – waren er allerlei ‘akkefietjes’ die tot gevolg hadden dat, met het OM, ook de politie in een negatief daglicht kwam te staan. Er was ophef over professor Maat die na de ramp met de MH17 een belangrijke rol had gespeeld bij de identificatie van de slachtoffers en op een (besloten!) lezing daarvan beelden had getoond. Nadat nieuwszender RTL hierover had bericht, volgde een volstrekte overreactie van de nieuw aangetreden minister Van der Steur (waarvoor hij later zijn excuses aanbood). Ophef was er ook over foto's van Volkert van der G. in *De Telegraaf*, en vervolgens over de constatering dat deze fotoshoot volledig was geënceneerd.

2015 was ook het jaar dat het uiterst kritische *De gekooide recherche* verscheen van Michiel Princen, een journalist die zelf enkele jaren bij de politie als financieel rechercheur had gewerkt. Niet veel later was er het nodige te doen over een mol bij de nationale recherche; een Brabantse politiemans had jarenlang informatie aan de onderwereld verkocht. Aan de reeks incidenten leek geen einde te komen. Er was als het ware sprake van ‘structureel incidentisme’.

Nog meer dan het hiervoor geschetste, wordt 2015 door een tweetal specifieke crises gekenmerkt, waarmee de politie werd geconfronteerd.

Vluchtelingen crisis

Het jaar 2015 was zonder twijfel het jaar van de vluchtelingen. In lange tijd was het aantal asielzoekers dat naar Nederland kwam niet zo groot geweest. Vooral vanaf de zomer namen de aantallen in rap tempo toe en moesten in allerlei opvangplaatsen gecreëerd worden.

Ook voor de politie brak een intensieve periode aan. Ten eerste vanwege haar taak om de identiteit en achtergrond van al die asielzoekers te achterhalen. Er gingen geruchten dat onder hen ook jihadisten schuilden. Het was dan ook een onaangenaam bericht dat volgens de Inspectie Veiligheid en Justitie concessies werden gedaan aan de zorgvuldigheid van het identificatieproces.

Ten tweede betekende de plotselinge komst van zo'n groot aantal asielzoekers ook een extra inspanning op het gebied van ordehandhaving. Op allerlei plaatsen moest de politie komen opdagen om bij incidenten rond opvangcen-

» *Wie waren er nog meer op de hoogte van de onacceptabele toezeggingen die Bouman deed?*

Foto's: ANP, diverse fotografen

tra, en vooral ook bij protesten tegen de komst van een asielzoekerscentrum, de orde te herstellen. In uiterste gevallen moesten sprekers op bewonersavonden in veiligheid worden gebracht of raadzalen worden ontruimd. Vooral in Geldermalsen en later ook in Heesch ging het er heftig aan toe en kwam het tot directe confrontaties tussen burgers en de politie.

De zaak-Henriquez

De confrontatie tussen burgers en de politie was zeker ook heftig te noemen in de zaak Mitch Henriquez. Op zondag 28 juni 2015 overleed hij in het ziekenhuis, nadat hij de avond ervoor in het Zuiderpark was gearresteerd bij het verlaten van een muziekfestival. Bij zijn arrestatie waren vijf agenten van de politie-eenheid Den Haag betrokken.

De beelden die verschillende omstanders van zijn arrestatie hadden vastgelegd, kregen in korte tijd via sociale media een groot bereik. De algehele indruk was dat de wijze waarop Mitch Henriquez was gearresteerd, niet door de beugel kon. De politie zou zich schuldig hebben gemaakt aan ‘etnisch profileren’ en overmatig geweldgebruik. Er volgde een oproep om tegen het politieoptreden te demonstreren.

Vier avonden achtereen was het onrustig in de Schilderswijk en braken er rellen uit. Drie dagen na het overlijden van Mitch Henriquez bleek uit sectie-onderzoek dat zijn overlijden ‘zeer waarschijnlijk kon worden verklaard door een bij hem ontstaan zuurstoftekort’. Het werd aannemelijk geacht dat dit zuurstoftekort was ontstaan door het optreden van de betrokken politieagenten. Het OM startte een strafrechtelijk onderzoek; de vijf verdachte agenten werden door politiechef Van Musscher van de politie-eenheid Den Haag op non-actief gesteld.

In *Lessen...* wordt vooral ingegaan op het ontstaan van de rellen en hoe in de Schilderswijk de gemoederen weer tot bedaren zijn gebracht, en niet op de zogenoemde ‘schuld-vraag’. Daarvoor was het op het moment van schrijven nog te vroeg. Inmiddels is uit het strafrechtelijk onderzoek van het OM en uit berichten in de media meer informatie over juist dit aspect van de casus beschikbaar gekomen. Aanleiding voor ons om hier kort bij de schuld-vraag stil te staan en dan vooral bij de vraag wie daarover gaat.

De schuld-vraag

Bij de aanhouding van Mitch Henriquez waren zoals gezegd vijf agenten betrokken. De beelden die van de arrestatie zijn gemaakt en het persbericht van het OM over de oorzaak van zijn overlijden maken dat het maatschappelijk gezien nauwelijks te verantwoorden zou zijn als geen van de agenten strafrechtelijk zou worden vervolgd. Er reeste daarmee als het ware een Salomonsoordeel over wie van hen schuld heeft aan zijn dood: zijn zij allen schuldig of kan het overlijden van Henriquez specifiek een aantal worden toegerekend?

Op basis van het strafrechtelijk onderzoek, dat in september 2016 gereed kwam, worden nu twee agenten strafrechtelijk vervolgd. Aan hen wordt doodslag dan wel mishandeling met de dood tot gevolg ten laste gelegd. Over hun handelen heeft het OM een oordeel van de rechter gevraagd.

De politie-eenheid Den Haag gaf daarnaast (parallel aan het strafrechtelijk onderzoek) opdracht tot een intern onderzoek naar het optreden van de vijf betrokken agenten, omdat zij – ook als zij naar het oordeel van de rechter geen strafrechtelijk feit zouden hebben gepleegd – zich mogelijk niet aan interne instructies hebben gehouden. Begin okto-

ber werd de uitkomst van dit onderzoek bekend. Vier van de vijf agenten werd ‘ernstig plichtsverzuim’ verweten. Op 15 december volgden disciplinaire maatregelen: twee agenten kregen ‘voorwaardelijk strafontslag’ opgelegd, twee anderen ontvingen een schriftelijke berisping. De vijfde agent, die niet strafrechtelijk wordt vervolgd en van wie het plichtsverzuim minder ernstig werd beoordeeld, is niet disciplinair gestraft.

Op nota bene dezelfde dag waarop de uitkomst van het interne onderzoek bekend werd gemaakt, kwam ook het opmerkelijke bericht naar buiten dat korpschef Bouman destijds, in september 2015, de vijf agenten had beloofd dat zij niet zouden worden ontslagen. Ook had de toenmalige korpschef de agenten toegezegd dat de gevolgen van hun ‘op non-actiefstelling’ teniet zouden worden gedaan.

Deze casus kreeg daarmee wel een heel bijzondere wending. Hoewel sommigen binnen de politiegeledingen het waardeerden dat de korpschef deze toezeggingen had gedaan, ging Bouman daarmee in tegen het strafrechtelijke traject dat door het OM was ingezet en de disciplinaire maatregel die de eenheidsleiding aan de agenten had opgelegd. De inmenging van Bouman in deze casus is dan ook kwalijker te noemen dan zijn mogelijk twijfelachtige optreden in relatie tot de Centrale Ondernemingsraad waarover later veel ophef is ontstaan. Het is daarom belangrijk te weten wie nog meer op de hoogte waren van deze ons inziens onacceptabele toezeggingen.

Alle vijf

Over de eventuele schuld van de vijf agenten aan de dood van Mitch Henriquez zijn aldus de meningen verdeeld en uiteindelijk gaat het hier om de vraag wie daarover nu dient

Foto: ANP, Alexander Schippers

te oordelen. Is dat het OM of de rechter? Is, zoals het OM tot de conclusie kwam, het overlijden van Mitch Henriquez twee van de vijf agenten te verwijten of hadden ook de anderen hierin een rol? Ook al hebben de andere agenten niet het geweld toegepast dat het slachtoffer uiteindelijk fataal werd, dan nog is de vraag gerechtvaardigd of zij niet hadden moeten ingrijpen toen buitensporig geweld werd toegepast.

In een uitzending van *Pauw* (5 november 2016) hield de advocaat van de nabestaanden een steekhoudend pleidooi waarom naar zijn mening in deze zaak de rechter zich over de betrokkenheid van alle vijf agenten zou moeten buigen. Dat zou niet alleen tegenover de twee agenten die nu vervolgd worden, maar vooral ook tegenover de nabestaanden en de samenleving rechtvaardiger zijn. Als dan ook zijn klacht bij het Gerechtshof (artikel 12-procedure) kans van slagen heeft, is het aan de rechter om (mede gezien de opgelegde disciplinaire straffen) te oordelen over de vraag of de andere drie agenten het optreden van de twee agenten hadden kunnen verhinderen dan wel Mitch Henriquez direct met een ambulance (in plaats van eerst in een politiebusje) hadden moeten laten afvoeren.

De balans

Voor de Nationale Politie was 2015 zeker geen gemakkelijk

jaar. De voorbeelden van fouten, drama's en onhandig en verkeerd optreden stapelden zich op. Het zou echter te simpel zijn om daarmee te concluderen dat de politie 'onder de maat' heeft gepresteerd. Fouten worden nu eenmaal veel vaker uitvergroot, zeker nu sociale media gemeengoed zijn geworden.

Voorbeelden van adequaat politieoptreden raken daarvoor op de achtergrond, maar toch waren die voorbeelden er zeker ook. In een jaar waarin de dreiging van terreur een van de speerpunten van het politiewerk werd, was het bijvoorbeeld mooi om te zien dat bij de gijzelingsactie in het NOS-gebouw in Hilversum de politie slagvaardig optrad en in korte tijd Tarik Z. had overmeesterd. Ook de wijze waarop de politie de bedreigingen van supermarktketen Jumbo heeft aangepakt – en daarbij de burgers heeft meegenomen – verdient een compliment.

Hetzelfde geldt voor de houding van de politie na de gewelddadige dood van de verpleegster in Waalre. De toepassing van 'stealing thunder' (trek het boetkleed aan als je fouten hebt gemaakt) was in dezen positief te noemen. De aanleiding van deze casus lag weliswaar mogelijk mede bij de politie, die meldingen en signalen van bedreiging onvoldoende had opgepakt. Bij de politie komen echter jaarlijks vele honderden van dergelijke meldingen binnen (van personen die zich bedreigd weten of voelen), en het is lastig om op al die signalen – waarvan het in negen van de tien gevallen bij een dreiging blijft – 'vol' in te zetten. De Commissie-Eenhoorn oordeelde na afloop dan ook terecht tamelijk mild over het (nalaten van) handelen van de politie in deze.

Aan de hand van de casus die in het boek beschreven worden, komen zo verschillende thema's voorbij. Van enerzijds (vermeend) discriminatoir politieoptreden, overmatig geweldgebruik en corruptie, en anderzijds adequate reacties bij allerlei soorten ongevallen, mogelijk terroristische dreigingen en burgerprotesten die uitmondten in rellen en geweld gericht tegen politiemensen. Het zijn thema's die het politiewerk in 2015 karakteriseerden en het zal – al met al – onder deze omstandigheden geen eenvoudige opgave zijn om bij de politie te werken. Wij wensen dan ook – met het oog op het nieuwe jaar – de politie rustiger tijden toe. <<

» *Fouten worden veel vaker uitvergroot, zeker nu sociale media gemeengoed zijn geworden*